274.77
B47t

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

274.77
B47t

ВИДАВНИЦТВО
„УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА“
ПІД РЕДАКЦІЄЮ ПРОФ. І. ОГІЄНКА.

Ч. 15.

ПРОФ. В. БІДНОВ.

ЦЕРКОВНА СПРАВА НА УКРАЇНІ.

ТЕРНІВ. 1921.

ВИДАВНИЦТВО

„УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА"

ПІД РЕДАКЦІЄЮ ПРОФ. І. ОГІЄНКА

ВИПУСКАЄ ТАКІ КНИЖКИ:

---

1. Прохання до Патріярха Царгородського благословити Автокефальну Українську Церкву, 1921 р. 14 ст. Ціна 10 м. п.

2. Проф. І. ОГІЄНКО. Українська мова як мова богослужбова.

3. Проф. І. ОГІЄНКО. Українська вимова церковно-слов'янського богослужбового тексту. Правила і зразки вимови. 1921 р. 20 ст. Ціна 25 м. п.

4. Закони Української Народньої Республіки про Українську Автокефальну Церкву.

5. Проф. І. ОГІЄНКО. Український православний молитовник. 1921 р. 64 ст. 30 м. п.

6. Проф. І. ОГІЄНКО. Як Москва взяла під свою владу вільну Церкву Українську. 1921 р. 20 ст. Ціна 25 м.

7. Проф. І. ОГІЄНКО. Як Москва знищила волю друку Київо-Печерської Лаври.

8. Проф. І. ОГІЄНКО. Українська Автокефальна Церква, її завдання і організація.

9. Проф. І. ОГІЄНКО. Церковне життя в Європі за останні роки.

10. Літургія св. Іоанна Золотоустого, переклав з грецької на українську мову Проф. І. ОГІЄНКО.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА“
ПІД РЕДАКЦІЄЮ ПРОФ. І. ОГІЄНКА.

Ч. 15.

ПРОФ. В. БІДНОВ.

ЦЕРКОВНА СПРАВА НА УКРАЇНІ.

ТЕРНІВ. 1921.

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

274.77
B47t

З кінця 1917 року на Україні иде вперта, жорстока політична боротьба двох течій: демократичної, що бажає цілком самостійного, незалежного від Москви державного життя, на національному грунті, і большевицько - комуністичної, інтернаціональної, що, опіраючись на неукраїнську людність, хотілаб державного єднання з Москвою. Ця боротьба перейшла в жорстоку, криваву війну, що знищила вже багато найкращих синів України і вкінець зруйнувала економичне життя та матеріяльний добробут українського народу. На протязі трьох останніх років кожна з зазначених течій по черзі брала гору одна над одною: національно-демократична, що утворила Українську Народню Республіку, тричі виганяла з України большевиків і тричі сама мусила уступати місце большевикам-комуністам. Зараз Уряд Української Народньої Республики під натиском своїх ворогів ще раз залишив свою територію і перебуває на території своєї союзниці Польщі. Широкі народні кола співчувають урядові Української Народньої Республіки й вороже відносяться до большевиків, про що ясно свідчать великі повстання селян проти большевиків на Київщині, Чернигівщині, Пол-

тавщині, Херсонщині, Катеринославщині та Харківщині. Тільки відсутність відповідної організації (до чого большевики не допускають нашого народу) та московські війська не дають можливости до якого часу очистити Україну від большевицької хвороби. Антипатія нашого народу до большевиків примусила московський большевицький уряд проголосити Україну самостійною радянською соціалістичною республікою, тісним союзом звязаною з Московщиною. Таким чином, самостійність України, як окремої держави **de jure** визнається й радянсько - комунистичною Росією, самі-ж українці визнали свою землю самостійною незалежною державою, як **de jure**, так і **de facto**, ще 7 січня 1917 року (дивись четвертий універсал Української Центральної Ради).

В склад України увійшли такі землі: Херсонщина, Катеринославщина, Полтавщина, Чернигівщина, Київщина, Поділля, Волинь та Холмщина. Значну частину Волині та Холмщину заняла Польща. На всіх зазначених землях мешкає виключно православне населення; латинян та протестантів (на 40 мил. всього населення) дуже небагато, значно менше, ніж жидів; сектантів (баптистів, штундистів, молокан, хлистів та инш.), в порівнанню з загальною кількістю провославного населення, зовсім небагато.

До своєї Матері Св. православної Церкви українська людність надзвичайно прихильна, бо з православієм вона зжилася історично і свою прадідівську православну віру вважає своєю національною ознакою й окрасою.

В момент утворення самостійної Української Держави в 1918 році на її території було девять православних єпархій: холмська, волинська (катедра в Житомирі), подільська (катедра в Кам'янці), київська, чернигівська, харківська, катеринославська, полтавська і херсонська (катедра в Одесі). Тут ми бачимо одного митрополита (у Київі), трьох архиєпископів і п'ятьох єпископів, що правили цілими єпархіями. Крім владик, правлящих єпархіями, на території України було 16 єпископів вікарних, які так поділялися поміж окремими єпархіями: в єпархії київській—4 вікарних єпископи (чигиринський, уманський, канівський і черкаський), в волинській—3 (кремінецький, володимир-волинський і острожський), в херсонській—3 (новомиргородський, єлісаветградський та миколаївський), в подільській—2 (вінницький та балтський), в полтавській—1 (прилуцький), в харківській—1 (сумський), в катеринославській те-ж 1 (павлоградський). Таким чином, на Україні до московської революції було 25 єпископів. Всі вони підлягали владі Російського Найсвятішого Синоду.

Що-до національного складу бувших на Україні єпископів, то вони майже всі були москалями, а не українцями; українці серед російського єпископату попадали лише винятково і були цілком обмосковлені. В той час, коли українська інтелігенція, а за нею й нарід дбали про національне відродження України, наша вища ієрархія стояла на грунті московського централізму й ворожого до народу бюрократизму, підтримувала деспотичну московську політику, запобігаючи ласки державної влади і жертвуючи церковно-релігійними інтересами, і гнала все українське, як щось не тільки небажане, а прямо шкідливе для православної церкви та Російської Держави. Книжок релігійного змісту на українській мові видавати не можна було; заборонено було говорити й друкувати проповіді на тій-же мові (за винятком лише Холмщини, де за останній час дозволялася проповідь українською мовою в м. Холмі раз на рік, в день великого місцевого свята на честь тутешньої ікони Божої Матері). Найсв. Синод не дав благословення свого на друкування українською мовою святої Євангелії, переклад якої зроблено було ще в середині минулого століття. Ієрархи виганяли з церковного вжитку на Україні стародавні українські церковні звичаї, обряди, співи, архітектурний стиль церков та инші

ознаки, якими відріжнялася колись українська церква від церкви російсько-московської. Архиєреї-москалі не поважали і переслідували тих священників та дияконів, що не забували стародавніх українсько-церковних звичаїв, і принажували священно-служителів нагородами, гарними парахвіями та иншими засобами до московських богослужбових звичаїв.

Особливо вони дбали про кандидатів священства і виховували їх в духовних школах в ворожому до українства дусі. Хлопець в домі своїх батьків розмовляв тільки по українському, московської мови часто цілком не розумів; але коли він попадав в духовну школу, його виховували так, що він забував українську мову, привчався говорити лише по російському і зневажати все українське. Коли учень духовної семинарії або студент академії виявляв свою прихильність до українського національного руху, що в XX столітті набрав надзвичайної сили й успіху, то таких юнаків виганяли з духовної школи, нерідко допомагаючи жандармерії арештовувати таких молодих людей та замикати їх до в'язниць. Духовна школа була знаряддям політичного й церковного омоскалення кандидатів священства з українців. Не дивно, що мало не все духовенство наше стояло збоку від українського національного руху, во-

роже ставилося до нього і дуже часто не погожувалося правити панахиди навіть за великого українського поета Тараса Шевченка. Тільки поодинокі священники погожувалися одверто виявляти свою прихільність та співчуття до справи відродження рідного краю та свого народу і через те накликали на себе гнів церковної влади. Взагалі ж кажучи діячі національного відродження України з боку духовенства не зустрічали ніякої підтримки, духовенство русифікувало своїх парахвіян-українців і плямувало в проповідях, в пресі й розмовах українських письменників та громадських діячів, які б поважані вони не були.

Свідома частина українського громадянства зз всього цього передбачала неминучий конфлікт між українським народом і його духовними пастирями. Цей конфлікт почався в 1917 році і зараз же вилився в напружену боротьбу прихильників відродження України з своїм омоскаленим духовенством, особливо з архієреями-москалями.

Велика московська революція дала українському національному рухові надзвичайні розміри та велику силу. Українська людність об'єдналася навколо Української Центральної Ради, яка потроху перетворилася в найвищу краєву владу, проголосила автономію України, а потім—Українську Народню Республику, з 22 січня 1918 року

цілком самостійну і незалежну від Росії республику.

Не вважаючи на те, що революційний рух провадився під гаслом соціалізму та соціально-економичних інтересів, багато представників нашого громадянства цікавилося й справами церковно-релігійними і згадане зацікавлення виявлялося в тому, що ріжні представники українського суспільства брали участь в церковних з'їздах та зібраннях парахвіяльних, повітових і єпархіяльних, де робилася спроба оновити окам'янілі за старого режіму церковне життя.

Протягом квітня та травня місяця 1917 р. в ріжних єпархіях відбулися єпархіяльні з'їзди духовенства з участю мирян (до часів революції миряне не брали участи в з'їздах духовенства), і на цих з'їздах було порушено багато надзвичайно важних питань церковного життя і їх вирішено з вимогами біжучого менту. Найбільше всього було розмов про обмеження архирейсько-бюрократичної сваволі та оновлення колишнього виборчого начала відносно нашого духовенства.

Те обмосковлення, що російським царським режимом було переведено серед вищого і нижчого духовенства на Україні, давалося в знаки тим, що більшість учасників єпархіяльних з'їздів зовсім не згадувало про пекучі потреби української пра-

вославної церкви, а дбало тільки про церкву московську. Але той великий національний рух, що охопив тоді все українське громадянство, не міг не впливати і на учасників церковних з'їздів і серед них знаходилися горливі та дбайливі прихильники й церковно-релігійного відродження православної української церкви. Так, на Полтавському єпархіяльному з'їзді в травні місяці було прочитано одним учасником його доклада про відродження православної Церкви на Україні, або, як висловився докладчик, про українізацію нашої православної Церкви. В цьому докладі говориться про потребу ввести знову в церковне життя стародавні українські звичаї та обряди, що їх було знищено наказами російської державної та церковної влади в XVIII та XIX віках і замінено московськими; вияснювалася необхідність заведення старих українських співів, читання церковно-службового слов'янського тексту з українською вимовою, вживання при богослуженні та в проповіді української живої мови, визволення української православної Церкви з під влади тодішнього російського Синоду та проголошення автокефалії православної Церкви на Україні. Такий загальний зміст цього інтересного й поважного докладу на Полтавському єпархіяльному з'їзді в травні 1917 року. Цей доклад зацікавив українське громадян-

ство, його було видано чотирі рази, громадянство читало його й переймалося думкою про необхідність церковного відродження.

Ще більш цікавим являється перший вільний з'їзд духовенства та мирян Подільської Єпархії в квітні 1917 року; він складався з прихильників відродження Церкви на Україні і тому в своїх постановах проголосив потребу українізації церковних відправ та науки в церковно-парафіяльних школах, заведення проповіді українською мовою, видання писаних тією-ж мовою листівок та книжок релігійного змісту і, що особливо важно, проголошення афтокефалії православної української Церкви. Перегляд постанов цього Подільського з'їзду дає підставу гадати, що учасники його добре розуміли потребу церковного життя на Україні і стали були на той шлях, що справді міг задовольнити їх.

І в инших Єпархіях України відбувалися з'їзди, що не нехтували потреб української Церкви, але розуміли їх далеко вужче, ніж згаданий вище докладчик на Полтавському з'їзді або з'їзд Подільський. З'їзди духовенства та мирян Катеринославської Єпархії вславилися своїми надзвичайно гострими та ворожими виступами проти місцевого Єпископа та його вікарія. Ця ворожнеча пояснюється особливою завзятістю керовника

цих з'їздів, тодішнього ректора духовної семинарії в Катеринославі, протоієрея Кречетовича, який підбурював учасників з'їздів нехтувати архиєрея і домагатися усунення й правлящаго, й викарного єпископів з їх катедр. Але в справі українізації Церкви обидва ці з'їзди майже нічого не винесли, хоч представники українського громадянства виступали тут з своїми домаганнями. Їм на перешкоді став той-же самий протоієрей Кречетович, що своєю безмірною демагогією псував взагалі церковну справу. Через те Катеринославське українське громадянство ніяк не могло погодитися з відношенням з'їздів до церковної справи і взяло під свою оборону Катеринославського Єпископа.

Взагалі кажучи, більшість єпархіальних з'їздів на Україні віднеслися байдуже до справи відродження Української Церкви, і трактували церковні справи з погляду Москви. Московське або омосковлене на Україні духовенство дбало виключно про церкву московську і готувалося до всеросійського церковного собору в Москві, куди делегатами було післано переважно людей неприхильних до українства та церковної української справи. Та воно інакше й бути не могло через те, що серед київської академічної професури, семинарського учительства, архиєрейства та духовенства на Україні, завдяки попередній політиці

московського правительства, були москалі або омосковлені українці, що вороже ставилися до нашого й національного, й церковного руху. На всеросійському соборі в Москві майже не було оборонців української церковної справи; цей собор повів і російську церковну справу одностороннє і поставив на чолі тої Церкви патріярха московського; звістка про заведення патріяршества в Московщині викликала незадовольнення на Україні, де завжди відстоювали принціп соборности в церкви і не співчували одноперсональному началові.

Діяльність всеросійського собору та політичні події на Україні (особливо боротьба з большовиками та проголошення нашої землі Українською Народньою Республікою) переконали українське громадянство в тому, що церковну справу на Україні можливо полагодити тілько незалежно від Москви, тільки тоді, коли наша православна церква стане автокефальною, і тому завдання перевести в життя автокефалію стало питанням часу, і за цю справу взялася утворена в Київі наприкінці 1917 року Всеукраїнська Церковна Рада, в склад якої ввійшли й духовні, й миряне. Серед духовних осіб був і колишній Ректор Казанської Академії владика Володимирський архиєпископ Олексій. Через те, що в грудні місяці 1917 р. большо-

вики роспочали війну з українцями, Всеукраїнську Церковну Раду примушено було взяти до своїх рук керування церковними установами на Україні; вона розіслала своїх комісарів до консисторій і роспочала енергійну підготовчу роботу по скликанню Всеукраїнського Церковного Собору, щоби він провів справу відродження української православної Церкви. По всій Україні було переведено вибори членів собору, і вони в призначений день (9 січня 1918 року) зібралися в Київі. На цей раз на Всеукраїнський церковний собор прибули мало не всі правлящі епископи з України, священники та миряне і мали роспочати соборні наради під головуванням єпископа Пімена (з Поділля).

Варто одмітити, що на цьому з'їзді, 14 січня, пр.-доц. Київського Університету І. І. Огієнко, по запрошенню духовенства, прочитав півторагодинну лекцію на тему: „Відродження української церкви". Лєктор росповів про право української мови бути мовою богослужбовою і подав свій плян повної українізації церкви, поділивши це на три добі; в першу добу всі церкви одразу мали переходити на українську вимову, при чому пр.-доц. Огієнко тут же ілюстрував цю вимову. Духовенство було захоплене гаряче сказаною лекцією і одповіло на неї одностайним співом „Ще не вмерла Україна"; архієпіскоп волинський Євлогій дякував лєктора

за доклад і запросив його бути членом богослужбової комісії. Цікаво підкреслити, що де хто з вищого духовенства вживав заходів, аби лекція І. Огієнка не відбулася...

Але Київу почали загрожувати большовицькі війська: вони оточили Київ, десять день обстрілювали його з гармат, а на одинадцятий захопили Київ після того, як Українська Центральна Рада та українське військо залишили його; тут большовики виявили надзвичайну жорстокість, знищивши велику кількість безвинних людей, в тому числі й Київського митрополіта Володимира. Поховавши в святій Київо-Печерській лаврі замученого большовиками митрополита, члени собору роз'їхались по своїх домівках, а деякі архиєреї мусили переховуватися по чужих єпархіях.

26 січня 1918 року москалі-большовики взяли Київ, а потім захопили трохи не всю Україну; та на цей раз вони недовго панували на Україні. Найвищий Уряд Український вступив в союз з Німеччиною, і, за допомогою німецьких військ, протягом лютого та березня, очистив всю Україну від розбишак-большовиків. 1-го березня Головний Отаман Українських Військ, Симон Петлюра, зайняв Київ, Центральна Рада повернулася туди, і українське громадянство знову почало роботу, пе-

рервану хижим большовизмом. Ті кола, що цікавилися церковними справами, теж оновили свою діяльність і знову почались заходи зібрати всеукраїнський собор. Тепер ми бачимо, що в цьому відношенню працюють наш уряд і громадянство. Серед міністерств не було міністерства релігійних справ; ці справи підлягали міністерству внутрішних справ, яке мало при собі департамент духовних справ. Останній і мав своїм завданням керувати справами церковними. Діяльність цього департаменту, за браком енергійних працьовників носило досить обмежений характер, офіційна робота поки що тільки налагоджувалася. 29 квітня 1918 року на Україні відбувся державний переворот,—реакційні кола нашого громадянства, за допомогою німців, скинули Центральну Раду, як верховну владу, і проголосили гетьманом цілої України генерала Павла Скоропадського. З заведенням гетьманства департамент духовних справ було одділено від міністерства внутрішних справ і перетворено в окреме міністерство ісповідань з професором В. Зіньківським на чолі, тепер робота пішла жвавійше, але не міністерство давало напрямок справі церковного відродження України, а представники українського громадянства, що й раніще входили в скад Всеукраїнської церковної Ради. Крім того в Київі було організовано Кирило-

Методієвське братство, яке ставило своїм завданням відродження православної української церкви на грунті автокефалії та незалежности її від московського патріярха. Та за часів гетьманства переводити це було труднійше, ніж за часів Центральної Ради, і гетьман хоч урочисто й заявив, що він стоїть на грунті самостійности України, її державної незалежности, а в дійсности дбав про з'єднання її з Московщиною, збірав царських прибічників, призначав їх на видатнійші посади, і вживав всіх заходів, щоб поволі та непомітно підготовити це з'єднання. Ті попередні українські діячі, що виявили себе прихильниками державної самостійности та не співчували гетьманському режимові, мусили переховуватися, щоб не попасти до в'язниці. Противники українського національного відродження і особливо відродження церковного, сміливо виступали в пресі і навіть в державних установах проти української справи, нехтували українські інтереси і навіть не хотіли визнавати української мови, як мови державної. Вище українське духовенство в цьому відношенню давало приклад підвладному їм нижчому духовенству та своїй пастві і тим самим заважали справі відродження православної Церкви на Україні. Неприхільне духовенство роспускало несправедливі чутки та безпідставні обвинувачення прихиль-

ників відродження в тому, що вони зраджують православну церкву, переходять до унії з Римом та до чистого латинства. Сторінки офіційних видань—єпархіяльних відомостей Київських та Полтавських, наприклад, заповнювалися легковажними, просто демагогичними (приклад большовицької демагогичної агітації спокушав навіть церковних діячів, ворожих до українства!) статтями, направленими проти українського церковного руху. Київо-Печерська лавра видавала тижневик „Свѣтъ Печерскій", де автори ріжних заміток глузували з цього руху. Зазначені органи нехтували те, що вони виходять на території України, не визнавали її державної самостійности і цуралися української мови, яка стала мовою державною, на якій видавалися закони, накази, велося скрізь в установах діловодство. Робилося те, чого не може допустити в своїх межах ні одна держава, ні один народ, на Україні ж, завдяки вищому духовенству, це допускалося і навіть підтримувалося тутешніми ієрархами. Таке нечемне поводження московського духовенства на Україні, розуміється, обурювало українське громадянство, але москалі не звертали на це уваги і не зупинилися навіть перед обвинуваченням де-яких членів Всеукраїнської Церковної Ради в тому, що ніби б то вони забили митрополита Володимира. Безглузде обви-

нування, яке свідчить тільки про моральну брудноту противників церковного відродження України!

Через те, що в самому Київі свідома українська людність складає меньшість, а більшість належить до москалів, жидів та инших народів (українська людність мешкає переважно по селах), українцям доводилося боронити не тільки церковну, а й національну справу від своїх супротивників. Нелегко було робити це, бо вороги наші об'єдналися, зорганізувалися і вели наступ на українців. Це стало дуже помітно тоді, коли вдруге зібрався Всеукраїнський Церковний Собор з початку літа 1918 року. На собор прибуло багато противників української справи, і собор став ареною завзятої, упертої боротьби українців і їх ворогів. Останніх було очевидна більшість; вони подбали про те, щоб митрополитом київським було обрано невгодного українцям кандидата архиєпископа Антонія Храповицького, якого прихильники нашого церковного відродження не любили за ворожі його виступи проти української мови та справи; потім вони виключили з складу соборного всіх делегатів-українців, членів Всеукраїнської Церковної Ради, і тоді досягли можливости без всяких перешкод переводити іменем собору всі свої постанови. Це не обіцяло нічого доброго для нашої церковної справи.

Правда, Міністерство Ісповідань і гетьман спочатку ніби б то не визнавали владики Антонія за київського митрополита, але з часом гетьман погодився визнати його за митрополита; Антоній навіть впливав на гетьмана та його міністрів, і через те нашу церковну справу поставлено в тяжке становище. Де коли здавалося, що уряд підтримує нашу церковну справу; Міністерство Ісповідань видавало часопис „Віра та Держава“ і газету „Слово“, де містилися прихильні до неї статті, але **de facto** робилося все, щоб гальмувати церковну справу. Українське громадянство хвилювалося, виявляло своє обурення, але поліпшити становища не мало можливости. Всеукраїнський Церковний Собор в другу сесію свою втратив український характер і став чисто московським, тому прикладати до нього назву всеукраїнського можна було хіба тільки в насмішку. Друга сесія закінчилася тим, що Собор урочисто заявив, ніби для української церкви автокефалії не потрібно, а їй досить автономії, а в решті—все повинно залежати від волі московського патріярха.

Одночасно з таким ходом соборних засідань на місцях, по окремих єпархіях велася протиукраїнська агітація, і роспорошені й налякані спочатку вороги нашого національного та церковного відродження, користаючись прихильністю геть-

манського уряду до ідеї „єдиної неподільної Росії“, почали організовуватися для боротьби з свідомим українським громадянством та українським рухом. Людям, що стояли близько до церковних справ, було легко це робити, бо за царських часів їх монополізували так звані „истинно-русскіе люди“, себто найбільш реакційна частина російського громадянства, до якого на Україні належала й велика частина московського або омоскаленого духовенства. Оці елементи й ведуть агітацію проти українців. Завдяки їм епархіяльні з'їзди 1918 року виступають проти українізації церкви. Для прикладу можна вказати на Чернигівський з'їзд, де протоієрей Лобов ганьбив український церковний рух, ганьбив автокефалію нашої церкви і доводив, що вона, автокефалія, поведе українців до унії з Римом. Ці єпархіяльні з'їзди дали підстави членам київського Собору, вороже настроєним що до українства, ще більш відверто виступати проти автокефалії та українізації нашої православної церкви. Роспочата в жовтні 1918 року третя секція київського Собору, через те що тут переважали москалі, найменьше рахувалася з бажаннями нашого церковного громадянства і, покликаючись на волю московського патріярха та всеросійського собору, виносила постанови тільки шкідливі для нашої церковної справи; цих поста-

нов ніколи не визнають прихильники автокефалії Церкви на Україні.

Політичні події в жовтні та листопаді цього року полегчували Соборові його антиукраїнську діяльність. Саме тоді в Німеччині почалася революція; австрійські та німецькі війська перестають підтримувати гетьмана і хід подій примушував його виявити свою правдиву політичну фізіономію, але він не зразу це зробив; він все-таки не наважився обурювати проти себе українське громадянство, що об'єднувалося в національному союзі, і тому ввів в склад свого міністерства частину певних українців; міністром ісповідань закликав він відомого громадського діяча Олександра Лотоцького. Цей міністр підтримував бажання Всеукраїнської Церковної Ради і своїм авторитетом стримував шкідливу діяльність Собору. Скоро дійшло до явного конфлікту між Собором (се б то московською його більшістю) і міністром ісповідань, і останній рішуче заявив Соборові, що уряд України визнає конче потрібну для своєї православної Церкви автокефалію. Така заява поставила в трудне положення бувших на Соборі ієрархів і найбільш київського митрополита кир-Антонія, і вони не знали, як їм поводитися. Але в першу ж після такої заяви міністра ісповідань ніч (14 листопаду) гетьман змінив кабінет і покликав до нього всіх москалів;

було проголошено федерацію України з Московщиною. Наслідком такого проголошення стало те, що гетьманці підняли трьохкольоровий московський прапор і стали нищити в Київі все українське, а українці, в відповідь на таке поводження гетьманців, вибрали Директорію з п'яти чоловік, і підняли повстання проти Скоропадського.

Роспочалася внутрішня війна, яка закінчилася тим, що 14 грудня війська Директорії взяли Київ, а гетьман зі своїми прихильниками повтікали. Ві цій боротьбі гетьмана підтримували виключно московське населення Київа та великі землевласники на Україні, те-ж або москалі, або омоскалені пани. Все селянство та робітництво, вся інтелігенція українська підтримували Директорію, що стояла на грунті державної самостійности Української Республики. Собор київський, і особливо його отці, стали на бік гетьмана і вороже виступали проти Директорії й Українського народу. Собор розіслав відозву до православного населення України, в якій переконував його стояти за гетьмана, забороняв поминати в церквах за службою Божою членів Директорії, як верховне правительство України, називав народнього героя, нашого Головного Отамана республіканських військ Симона Петлюру та наше козацтво бандитами та іншими образливими

назвами. Де-які єпархіяльні архиєреї, як невизнаний українською владою подільський єпископ Пімен, посилали своїм консисторіям телеграфні накази не поминати в церкві Директорії і підтримувати гетьмана. Одним словом, Київський Собор дискредитував себе в очах українського громадянства, а єпископи викликали проти себе обурення нашого народу. Директорія, як найвища влада на Україні, не могла терпіти такого ворожого до себе зібрання людей, що, прикриваючись церковними завданнями, провадили шкідливу для країни роботу, і через те саме Собор, як тільки республіканські війська взяли Київ, припинив своє існування. Український уряд не міг байдуже дивитися на ворожих до нього ієрархів, і в кінці 1918 р. вислав з Київа митрополита Антонія, волинського архиєпископа Євлогія та одного київського вікарного єпископа Никодима до галицького міста Бучача, в уніятський манастир. Висланння митрополита Антонія потрібно було ще й для того, щоби заховати його від роздратованого ним українського громадянства, бо відношення владики-політикана до українства дуже обурювало багатьох представників нашого громадянства, особливо старшинство.

Таким чином закінчилася праця Київського Собору. Оборонці автокефалії Української право-

славної Церкви вважають цей Собор безрезультатним і не визнають ніяких постанов його, бо там працювали політичні (більш політичні, ніж церковні) вороги української справи. Московське ж духовенство на Україні вважає Собор цей „всеукраїнським“ і пробує переводити в життя де-які неприємлемі для українців постанови, але український нарід вважає їх недійсними.

Поводження київського псевдо-українського Собору та ієрархії до української справи взагалі і церковної особливо примусили Директорію стати на більш рішучий шлях: 1-го січня 1919 року було видано закона, яким українська православна Церква проголошувалася автокефальною, незалежною від московського патріярха; найвищою церковною владою на Україні визнавався Всеукраїнський Церковний Собор, а виконавчим органом його являється Священний Український Синод, що складається з єпископів, священників, одного діякона та мирян. Одночасно з тим було призначено й членів Українського Синоду; з архієреїв туди увійшли архиєпископ Агапит катеринославський та єпископ Діонисій кремінецький, вікарій Волинської Єпархії. На великий жаль, Синод не міг роспочати своєї праці зза військових та політичних подій, що довелося Україні переживати з кінця січня 1919 року. Москалі-большевики, за-

хопивши лівобережну Україну, 26 січня взяли Київ і почали свій наступ на Україну правобережну. Уряд Української Народньої Республики був примушений переходити з одного місця на друге: він перебував у Вінниці, Камянці-Подільському, Рівному, був у Галичині і з червня 1919 року знову перейшов до Камянця-Подільського, де й залишався до 15 листопаду 1919 року, після чого йому більш як півроку довелося кочувати по ріжних місцях України, доки в травні 1920 р. він не осів у Вінниці, але нова большевицька навала й на цей раз заставила його знову міняти своє місце перебування аж до останніх днів. Розуміється, такі умови не сприяли церковному будівництву на Україні, і Міністерство Ісповідань, що протягом перших девяти місяців 1918 року іменувалося Міністерством Культів, можна сказати, що зовсім не виявляло свого життя. Тільки як в Камянці, 15 вересня 1919 р. до міністерства було закликано Ректора Кам'янець - Подільського Державного Українського Університету професора Івана Огієнко, останній оживив Міністерство Ісповідань (назвище міністерство культів було скасовано). Він перш за все 16 і 17 вересня 1919 року звернувся до архирейства, духовенства й усього народу на Україні з закликами об'єднатися для спільної дружньої роботи на користь право-

славної Української автокефальної Церкви, звернув увагу на відсутність на Україні книг Св. Письма та книг релігійно-морального змісту на українській мові і для усунення цеї недостачи заклав в Камянці 1 грудня 1919 р. Комісію по перекладу Св. Письма, яка мала своїм обовязком не тільки перекладати біблійні книги, а й дбати про переклад Служб Божих, складання житій святих та инше.

Прихильники оновлення Церкви на Україні завжди бажали, щоб церковно-слов'янський текст Служб Божих читався не по заведеному Росією московському звичаю, а так, як раніше його читали на Україні (ріжниця між московською вимовою церковно-слов'янського тексту і вимовою українською досить помітна); бажали вони й того, щоб проповіді говорено було мовою українською. Але духовенство по старій звичці і під впливом вищої ієрархії продовжувало вживати московську вимову й говорити проповіді російсько-московською мовою. Міністр Огієнко звернув увагу на це небажане явище і видав 18 і 24 вересня 1919 року накази про загальне вживання української вимови за службою Божою, при чім склав навіть правила вимови, про виголошення проповідей українською мовою, про вживання в церковному діловодстві української мови, печаток, блянків, написів українських, а не московських і т. ин.

По церквах робилися збори на ріжні московські установи, а на українські не було ніяких зборів. Міністр, переглянувши довгий реестр всяких зборів, заведених ще за царських часів, деякі зовсім припинив, а де-які повернув на українські установи та потреби.

Для більшої продуктивности свого міністерства проф. Огієнко організував при собі Раду Міністра, якої до нього не було. В склад Ради Міністра Ісповідань увійшли професори Богословського Факультету Камянецького Державного Українського Університету та громадські діячі, як духовні, так і миряне.

Тойже міністр зробив спробу роспочати діяльність Священного Українського Синоду в тимчасовому складі з єпископом Піменом та Амвросієм Вінницьким. Хоч єпископи відмовилися взяти участь в засіданнях Синоду, але останній, після молебня в день св. Покрови, приступив 14 жовтня 1919 р. до підготовчої роботи.

Той-же міністр Огієнко збірався організувати по всіх повітових містах короткосрочні курси української вимови для духовенства, дірігентів церковних хорів та всіх прихильників служби Божої; разом з правилами української вимови мали викладатися й коротенькі відомости з історії України та української церкви й письменства. Такі

курси протягом трьох днів вдалося перевести в кінці вересня 1919 р. лише в Кам'янці на Поділлю; слухачів було 56, в тому числі коло 40 духовних осіб та 15 учнів дяківської школи. Сам міністр викладав правила української вимови.

Згадані всі заходи міністра Огієнка свідчать про його уважне відношення до справ Церкви. Але він зустрів перешкоди з боку місцевого єпископа Пімена, москаля по походженню, людини нещирої й непослідовної в своїх вчинках. У 1918 році єпископ Пимен був вікарним архиєреєм на Поділлю з іменем балтскаго і за відсутністю правлящого керував справами подільської єпархії. Згаданий вище єпархіяльний з'їзд цієї єпархії вибрав його правляшим, себ то єпископом подільським та брацлавським, хоч тоді єпископ Пімен ще й не заявив себе відверто ворогом нашої церковної справи і ніби б то більше, ніж инші єпископи співчував їй, через що перша сесія київського Собору вибрала його головою останнього, але гетьманський Міністр Ісповідань Ол. Лотоцький не хотів визнати Пимена за єпископа подільського, і таким невизнанним з боку державної влади єпископом він і залишився назавжди. В 1918 р. були такі менти, коли владика Пімен виявляв себе прихильником української церковної справи. Так, 22 жовтня 1918 р. (по нов. ст.), в день відкриття

Камянець-Подільського Державного Українського Університету, він правив святу службу Божу і молебня в університетській церкві, при цьому за його згодою та благословенням допущено було українську вимову, українську проповідь та читання св. апостола та євангелії українською мовою. Допускав цей владика українську мову в службі Божій ще й в 1919 році; ще 8 вересня ст. ст., в день народження Божої Матері, єпископ Пимен з численним духовенством правив молебня перед вступом проф. Огієнко до виконування обовязків Міністра Ісповідань; під час відправи ектенії виголошувалися з українською вимовою і євангеліє читано по-українському; з благословення Пімена проповідь було сказано українською мовою.

Але скоро після цього Пімен почав говорити проти роспочатих кроків Міністра Ісповідань. Це пояснюється тим, що генерал Деникин, якому єпископ співчував, почав тіснити українські війська; чим ближче до Кам'янця підходили деникинські сили, тим одвертійше владика виступав проти українського Міністерства Ісповідань, а 16 листопаду, в день евакуації Директорії та українського уряду з Кам'янця, він прислав протоієреям Василію Липківському та Макарію Крамаренкові повідомлення про його заборону їм правити Службу

Божу через те, що вони правили Службу Божу з українською вимовою, не поминали московського патріярха і були членами Кирило-Методієвського Братства та Священного Церковного Синоду. Днів через десять після цього таку ж саму заборону і за тіж саме провини єпископ Пимен прислав і приват-доцентові Богословського Факультету, протоієрею Євф. Сіцінському, який правив службу Божу з українською вимовою вже два роки. Стало очевидно, що єпископ Пимен рішучий ворог українізації Церкви, ворог українського національного руху й тільки зза страху перед українською владою він таїв свої правдиві почуття та думки; коли ж не стало нашого уряду, він роспочав боротьбу з українським відродженням.

Та не ворожі до українства виступи єпіскопа Пімена припинили діяльність Міністерства Ісповідань; воно перервало свою роботу завдяки політичним обставинам: після 16 листопаду 1919 р. Кам'янець з значною частиною Поділля, як Холмщина та Волинь, був окупований поляками. Польська влада в багатьох випадках підтримувала єпископа Пімена, давала йому кошти і тим самим допомагала йому провадити руйнуючу що-до української церковної справи роботу. Українське громадянство було обурено такою поведінкою

єпископа Пімена, виставляло проти нього обвинувачення в державній зраді (єпископ в своїх проповідях нападав на український уряд та громадянство), а наш Уряд 20 листопаду 1919 р. визнав необхідним усунути владику від завідування справами єпархії.

З травня 1920 року український уряд знову придбав можливість роспоряжатися частиною правобережної України; Міністерство Ісповідань теж знову почало з 3 травня 1920 р. свою організаційну роботу над зруйнованим завдяки большевикам церковним життям; та й на цей раз через нову большевицьку навалу і переїзди уряду з місця на місце робота Міністерства Ісповідань не мала можливости виявлятися в бажаній форм і розмірах. За останні три місяці Міністерству Ісповідань вдалося тільки перевести закон 2 липня 1920 року про скасування духовних консисторій і заведення на місце них Церковних Єпархіальних Рад, які й заведено вже в Київі та Кам'янцеві Подільському. Одночасно з цим (2 липня 1920 р.) було ще видано закона про перетворення хлоп'ячих, дівочих духовних шкіл, та перших чотирьох класів духовних семинарій в загально-освітні, так звані братські школи і передачу їх до міністерства освіти. На черзі стоїть питання про старші два класи духовних семинарій

та про підготовку кандидатів священства, але його треба відкласти до ліпших часів так саме, як довелося відкласти на инший час справу придбання православних єпископів, українців по переконаннях і сімпатіях, і справу видання церковного органу.

Весь час перебування свого Міністром Ісповідань проф. Огієнко мріяв залагодити ці дві справи, але зовнішні умови, що утворилися на Україні завдяки безконечній війні з большевиками, поки що не дозволили йому цього зробити.

Так працювало Міністерство Ісповідань протягом останніх чотирнадцяти місяців. Але діяльність цього міністерства поширювалася на невелику площу України, більша ж її частина, захоплена большовиками, була по-за його впливами. Там, де панували москалі-большовики, церковне становище було тяжке. Большовики говорили, що вони не втручаються в церковні справи, і в той же час своїми ріжноманітними декретами руйнували церковне життя на Україні. Духовні школи було замкнено, церковні й манастирські землі одібрано, видання органів преси та книжок релігійного змісту заборонено, друкарню Київо-Печерської Лаври реквізовано, ікони та хрести з шкільних помешкань винесено, і навіть самі церкви було націоналізовано і передано в роспо-

рядження місцевих совдепів з тим, щоб вони доручили їх тим організаціям, які перші, цеб-то совдепи, визнають певними з большовицького погляду. Багато й инших наказів комуністичного уряду руйнувало утворену віками церковну організацію. Утворювалися цілком нові умови церковного життя і до цих умов треба було пристосовуватися. До всього цього прибавилося ще неприхильне відношення до оборонців церковного відродження на Україні єпіскопів нашої Церкви і вони не погоджувалися на відправу служби Божої з українською вимовою та допущення до церковного вжитку стародавніх українських звичаїв, між тим як українське громадянство бажало українізації Церкви.

Найбільш інтенсивне життя церковне виявлялося в Київі, де перебували члени Всеукраїнської Церковної Ради та Кирило-Методієвського братства. Тут, в Київі, виникало найбільше непорозуміння між українським громадянством і московським єпіскопатом. Серед київських прихильників церковного відродження вперше запанувала думка про відправу служби Божої на українській мові. Чин святої літургії Іоанна Золотоустого було перекладено на нашу мову; на неї-ж було перекладено часи, частини утрені та инших служб церковних і тоді приступлено до відправ Служб

Божих на українській мові. Вікарні єпископи київські, особливо єпископи Назарій, що заміняв відсутнього митрополита, не давали українському духовенству та парахвіянам церков, але большовицький декрет про передачу церков місцевим совдепам допоміг українцям придбати собі церкви. Річ в тім, що на практиці совдепи передавали церкви попереднім парахвіянам, які мусили, по большовицьких порядках, регіструватися як релігійні громадські організації. У Київі, крім парафіяльних церков, були церкви так звані безприходні. Цими церквами й захотіли скористуватися українці, бо на них не було власників. Вони організувалися в окремі парафії і почали клопотатися перед київським совдепом про передачу їм таких безпарахвіяльних церков. Прохання їх було задоволено і вони придбали собі Софійський собор, збудований Мазепою, Миколаївський Собор, Андріївську та інші, в кількости шости, церкви, і в них роспочали відправи українською мовою.

Спершу було українізовано Софійський Собор на страсному тижні 1919 року. Жива українська мова, чудові українські співи, проповідь на зрозумілій для нашого люду мові—все це надзвичайно захоплювало богомольців і приваблювало до Софійського Собору велику кількість народу,

число парахвіян зросло до того, що не тільки стіни Собору, а навіть й соборний цвинтар не вміщали бяжаючих молитися. Московське духовенство не співчувало цьому і пробувало перешкожати українському рухові ріжними заявами большевицькій владі; сам владика Назарій писав скарги большевикам, але з цього нічого не виходило і українські парахвіяне тоді (9 по стар. стилю травня) взяли собі Николаєвський собор, відправивши там в цей день надзвичайно урочисто Службу Божу; за Николаєвським собором наступила черга Андреївської та инших церков.

Українська відправа дуже припадала до серця населення і церкви заповнювали й освічені й неосвічені люде, міщане й селяне; не вважаючи на тяжке матеріяльне становище, яке випадає на долю всього населення під владою большевиків, парахвіяне не жаліли коштів на забезпеченя своїх церков та духовенства. Селянство, одвідуючи Київ, йшло до українських церков, захоплювалося українською відправою і переносило її на села. Справа українізації Церкви ставала на міцний грунт і її не могло припинити вороже до неї відношення деникінців.

З початку вересня 1919 р. Київ захопили реакційні війська Денікина; уряд останнього переслідував все українське і натурально не співчував

і справі церковного відродження України. Від українців було одібрано їх церкви з образою наших священників (як, наприклад, священника Николаївського собору пан-отця Тарновського побито нагайкою), але українські парахвіяне настільки сильно заявляли свої бажання мати власні церкви, що митрополит Антоній, який на той час вернувся до Київа, визнавав необхідним віддати їм так звану малу Софію, невеличку церкву на цвинтарі Софійського собору, і тут при величезному натовпі правилася по-українському служба Божа увесь час перебування в Київі деникінців. У грудні 1919 р. большовики знову опанували Київом. Тоді українці знову забрали собі церкви і знову стали з великим успіхом провадити свою церковну справу. Де які священники, щоб уникнути переслідування з боку деникінців, залишили були Київ; тепер вони повернули назад і знову стали до роботи над переведенням українізації Церкви.

Очистивши від деникінців Київ, большовики скоро вигнали їх з усієї України. Нове панування большевиків на Україні вносить ще більше дезорганізації в загальні церковні справи. Разом з деникінцями пішло багато московської інтеліґенції з Київа та инших великих міст, бо ця інтеліґенція виявила велику прихильність до Деникина

і через те боялася великої помсти з боку большевицької влади.

За інтелігенцією посунуло немало й духовенства, яке те-ж підтримувало деникинську владу, що нищила большевизм і не співчувала українцям. Митрополит Антоній, єпископ Никодим, деякі київські священники помандрували за деникинським військом. Покинули свої єпархії владики: Євлогій волинський, Платон херсоно-одеський, Агапит—катеринославський, Теофон — полтавський, Митрофан — харківський, Анастасій холмський зробив це ще ранійше, а Пахомія чернигівського було забито большевиками; таким чином, з усіх єпархіальних архієреїв на Україні на своїй катедрі зоставався на кінець 1919 року оден лише невизнаний українським урядом єпископ Пімен на Поділлю. Зменшилося й число вікарних архиєреїв або завдяки смерти де-яких з них (наприклад Євлампія павлоградського на Катеринославщині), або завдяки тому, що на вакантне вікаріатство не було призначено нових осіб (як це бачимо на прикладі балтського вікаріатства на Поділлі). Катеринославська єпархія зосталася зовсім без архиєрея, всі инші—без правлящих владик.

Єпархіяльні установи, як консисторії, духовні школи та инші припинили свою діяльність. Багато парахвій залишилося без священників:

чимало з них повмірало від страшної пошести (тифу), що лютувала по всій Україні, немало було забито большовиками або втікло з деникинцями. Через це православне українське населення зустрічало великі перешкоди в задовольненню своїх релігійних потреб.

Втішним було те явище, що серед населення зросла повага до своїх духовних отців, піднявся дуже високо авторитет священника, не вважаючи на протирелігійну агітацію большевиків. Релігійна справа та питання релігійні захоплюють не тільки народні кола, а й інтелігенцію, що перед цим ставилася або байдуже, або неприхильно до Церкви.

В той час, коли взагалі церковна справа, завдяки умовам життя, переживала дезорганізацію, українське громадянство, що цікавилося релігійною справою, утворювало сталу організацію й усовувало ті ненормальности, що виникали на грунті обставин біжучого менту. Українські парахвії зміцніли, організувалися надзвичайно гарно, зростали морально, забезпечуючи себе матеріяльно. Ворожнеча з боку московського духовенства та омосковленого громадянства заставили поодинокі наші парахвії об'єднатися в Спілку, яка підлягає Всеукраїнській Православній Раді, що складається з мирян та духовних і зноситься

по справах церковних з большевицькою владою та місцевими вікарними архиєреями. Останні дуже неприхильно ставляться до діяльности Всеукраїнської Церковної Ради; їх неприхильність довела до довгої й упертої боротьби Ради з владиками, і ця боротьба закінчилася тим, що конференція представників українських православних парахвій в кінці червня 1920 року в Київі винесла постанову не мати ніяких зносин з вікарними архиєреями, а дбати про те, щоб мати своїх єпископів—українців, які б допомагали нашій церковній справі. Та ж сама Всеукраїнська Церковна Православна Рада вживає заходів про поширення відправ на українській мові, і ці заходи мають дуже гарні наслідки.

Зараз серед нашого народу помітно зростають самосвідомість та повага до рідного слова, а разом з тим і бажання молитися на своїй, зрозумілій, а не мертвій вже слов'янській мові. Київська Церковна Рада одержує з усіх кутків України—з міст, сіл і хуторів заяви про присилку українських священників і українських церковно-службових книжок. Для задовольнення таких численних вимог Всеукраїнська Православна Церковна Рада в 1920-м році приступила до видання найпотрібнійших церковно-службових книг; при Раді було організовано секцію по перекладу Св. Письма; вона-ж

перекладає й служби Божі. 5 квітня 1920 р. Церковна Рада ухвалила до друку першу перекладену цією секцією книжку: „Чин Божественної Літургії Отця нашого Іоанна Золотоустого". Зазначену книжку було видрукувано в Київі, і вона поширилася по всій Україні, допомагаючи росповсюдженню хвали Божої на українській мові. Вся ця робота провадиться там, де панують московські большовики, провадить її само громадянство при несприяючих умовах, і успіх цієї роботи свідчить про те, що над нею почиває благословення Боже.

Виявляло свою самодіяльність в церковних справах українське громадянство, окрім Київа, і в инших місцях. В цьому відношенню інтересно місто Кам'янець на Поділлю; це місто тільки півтора м'сяці 1919 р., весною, було під владою большевиків, а потім то під владою українською, то польською. У серпні місяці прихильники церковного відродження Україні скупчилися тут кругом Кирило-Методієвського Братства, яке ставило собі ті-ж самі завдання, що й київське; в склад його увійшло багато мирян; приєдналося немало й духовенства; але не встигли відбутися його перші, організаційні збори, як місцевий єпископ Пимен заборонив священникам та діяконам бути членами цього Братства, під страхом заборони священ-

нослуження. Спроби Братства порозумітися з Пименом не дали бажаних наслідків, і між Братством та владикою роспочалася боротьба. Єпископ Пімен, сподіваючись приходу до Кам'янця Деникіна, зневажав українську не тільки релігійну, але й державну справу, а це обурювало членів Братства, особливо найбільш палких. Кам'янецьке Кирило-Методієвське Братство придбало великий вплив на українське громадянство і навіть уряд Української Народньої Республики рахувався з ним. Міністром Ісповідань було призначено рекомендованого Братством професора Ів. Огієнка.

Особливо вороже став поводитися єпископ Пімен з того часу, як в Камянці з'явилася польська влада. Український уряд, покидаючи Кам'янець, залишив там з 16 листопаду 1919 року свого Головноуповноваженого Уряду Української Народньої Республіки; обовязки останнього було доручено Міністрові Ісповідань Проф. І. Огієнкові, який мав завідувати всіма справами українського населення на занятій поляками території. Єпископ Пімен не рахувався з Головноуповноваженим Уряду Української Народньої Республики, а робив, що хотів, зневажав український уряд, відносився негативно до нашої справи. Дойшло до того, що він відкрито співчував то Денікину то іншим; коли Головноуповноважений дав наказа

передати зібрані по церквах гроші на Червоний Хрест Українському Червоному Хресту, то Пімен віддав гроші Червоному Хрестові польському. Приятелі владики—россіяне—звернулися до представників польського уряду з скаргами на Головноуповноваженого та українське громадянство й пресу; високою особою було подано навіть доноса польській владі про те, ніби Головноуповноважений І. Огієнко веде серед духовенства антипольську агітацію. Вчинки єпископа Пімена були настільки нетерпимі, що Головноуповноважений мусив клопотатися перед Директорією Української Народньої Республики про звільнення єпископа Пімена на спокій, і відповідний наказ було дано.

Проте владика Пімен не заспокоївся й продовжував ображати релігійне й національне почуття українського народу. Кирило - Методієвське Братство найбільше реагувало на такі вчинки владики, і за це він ганьбив членів Братства, не дивлячись на те, що Братство скупчило кругом себе все українське громадянство в Кам'янці і поширювало свій вплив навіть на села.

Заходами Кам'янецького Кирило - Методієвського Братства було засновано в Кам'янці першу українську парахвію, осередком якої була св.-Миколаївська Університетська церква; богомольців в церкві було дуже багато, справа ширилась, чи-

сло парахвіян збільшувалося, а владика Пімен зневажав парахвіян і те духовенство, що співчувало українській церковній справі; він заборонив парафіяльному священникові о. Є. Сіцінскому правити Службу Божу, а потім загрожував позбавити його священного сану, українців не висвячував во діякона або священника, а, вважаючи на велику потребу кандидатів священства, почав призначати та висвячувати во ієреї та діякони людей, цілком до того непридатних, неписьменних, незнайомих з церковними службами та чином. Особливо багато він висвятив деникинських старшин, які виявляли ворожнечу до українства, завдяки чому прихильний до нашої церковної справи елемент серед подільського духовенства значно збільшився.

Такі вчинки єпископа Пімена не могли задовольнити українського громадянства, яке й без того було обурене ним. Коли до Кам'янця 12 липня 1920 р. прийшли московські большевики, Пімен з своїми прибічниками роспочав боротьбу з Кирило-Методієвським Братством. Скликаючи збори своїх однодумців, він виставляв ріжні обвинувачення проти братчиків; прибічники подавали большевицькій владі доноси на братчиків, обзивали їх „петлюрівцями" та ворогами большевизму, це б то виставляли проти братчиків такі обвинувачення, за які большевики розстрілюють людей.

Члени Кирило-Методієвського Братства примушені були оборонятися від таких обвинувачень і домагалися придбати для першої української парахвії церкву, бо Університетську большовики замкнули. Вбачаючи безпідставність обвинувачень з боку прибічників владики проти братчиків, большевицька влада стала на бік останніх і в серпні місяці 1920 р. передала українській православній парахвії в Кам'янці катедральний собор. Вороги українства були настільки роздратовані цією передачею собору, що підпалили його, щоби українська парахвія не могла правити в ньому Служби Божої. На щастя, вогонь не встиг зробити великої шкоди, і українські парахвіяне мали можливість хвалити Господа Бога відправами на своїй рідній мові...

21 вересня 1920 р. українці звільнили Кам'янець від большовиків; нова влада пригадала всі шкідливі й образливі для неї вчинки єпископа Пимена, і, боронячи його від можливих ексцесів, одвезено його було до Проскурова і роспочато слідство по обвинуваченню єпископа в державній зраді. Нова навала большовиків в листопаді не дала можливости довести цеї справи до кінця; наші війська та уряд одійшли ще раз за Збруч, єпископ Пимен залишився в Проскурові; але тепер вже ясно, що такому ворогові нашої національ-

ної та церковної справи, як єпископ Пимен, нема місця на Україні, йому необхідно повернутися до себе на Московщину, бо він, як і взагалі владики-москалі, порушує спокій церковний, вносить розєднання та ворожнечу серед православного населення України й заважає творчій роботі українського громадянства та уряду Української Народньої Республики.

На підставі всього сказаного вище церковне становище України можна так схарактеризувати.

1. Український нарід непохитно стоїть на грунті своєї батьківської православної віри і вважає її своїм найдорожчим скарбом.

2. Український нарід в церковному відношенню не бажає залежати від Москви, бо єпископи-москалі, по своїх політичних переконаннях та настроях, не співчувають українському як церковному, так і культурному відродженню, перешкоджають останньому і своїми вчинками ображають найкращі почуття Українського народу. Через це він бажає, щоб православна церква на Україні була автокефальною; за проголошення автокефалії Директорією наш нарід надзвичайно вдячний останній.

3. Бажаючи церковного відродження, укра-

їнський нарід бажає оновити стародавні свої церковні звичаї, оновити життя та діяльність колишніх своїх братств і для служби Божої вживати живу українську мову: це не тільки не порушує церковних догматів, не тільки не принижує православних обрядів, а навпаки—робить їх більш зрозумілими для народу і піднимає його релігійний настрій та почуття.

4. Українське громадянство та уряд бажають мати свій національний єпіскопат, який би співчував справі відродження України, замінив би тих владик, наших ворогів, що номінально рахуються українськими пастирями, а фактично, ідейно й територіально перебувають далеко від своєї пастви.

5. Зараз і громадянство, і уряд український вживають заходів реорганізувати церковне управління на началах соборности, й задовольнити православну Українську Церкву біблійними церковно-службовими книгами на українській мові.

11. Проф. І. ОГІЄНКО. Світовий рух за утворення живої народньої національної церкви. 1921 р. 52 ст. 40 м. п.

12. Проф. І. ОГІЄНКО. Церковні братства і їх історія.

13. Проф. І. ОГІЄНКО. Українські церковні братства, їх організація і завдання.

14. Проф. І. ОГІЄНКО. Церковний рух на Вкраїні.

15. Проф. В. БІДНОВ. Церковна справа на Вкраїні. 1921 р. 48 ст. 40 м. п.

16. Прив.-доц. І. ПЕЛЕНСЬКИЙ. Український церковний стиль.

17. Проф. І. ОГІЄНКО. Сербська церква і її змагання до одновлення (тимчасово див. № 11 ст. 7—18).

18 Проф. І. ОГІЄНКО. Нова чесько-словацька церква і її наука (тимчасово див. № 11 ст. 22—41).

19. Текст поминання влади Української Народньої Республіки. 1921 р. 4 ст. Ціна 5 м. п.

20. Проф. І. ОГІЄНКО. Українські шкільні молитви. 1921 р. 4 ст. Ціна 5 марок.

21. В. ГИНЕНКО-САВІЙСЬКИЙ. Сучасне правне становище Української церкви.

22. Проф. ОГІЄНКО. Як цариця Катерина обмосковлювала Церкву Українську.

23. Проф. І. ОГІЄНКО. Давні переклади Письма святого на українську мову.

25. Проф. І. ОГІЄНКО. Як на Москві перехрещували українців.

26. Проф. І. ОГІЄНКО. Як на Москві палили церковні українські книжки.

27. Зразки українського церковного діловодства.

28. Проф. І. ОГІЄНКО. Братське посланіє церковним діячам Чехії і Сербії про Українську Автокефальну Церкву.

29. Грамоти Царгородського Вселенського Патріярха до Українського Народу.

30. Проф. В. БІДНОВ. Коротка історія Української церкви.

31. Молитва за Отчизну про перемогу над ворогом, заносівшим Рідну Землю. 1921 р. Ціна 5 марок.

32. Церковні часи, з грецької на українську мову переклав Проф. І. ОГІЄНКО.

33. Церковні співи на св. Літургії, на українську мову переклав Проф. І. ОГІЄНКО.

34. Ранішня і всеношна служба, з грецької на українську мову переклав проф. І. ОГІЄНКО.

35. Чин вечірні, повечір'я і північної служби; з грецької на українську мову переклав проф. І. ОГІЄНКО.

36. Меморандум Чехословацької Церкви до Сербського Архієрейського Собору, з чеського переклав Проф. І. ОГІЄНКО.

37. Прив.-доц. о. П. ТАБИНСЬКИЙ. Автокефалія української церкви.

38. Прив.-доц. о. П. ТАБИНСЬКИЙ. Українська мова в службі Божій і в Богослові.

39. Синодик славних лицарів, що в боротьбі за волю України життя своє поклали на вівтар отчизни. 1921 р. 4 ст. 5 м. п.

Праця в видавництві „Українська Автокефальна Церква" безплатна. Всі кошти від продажу книжок цілком поступають на збільшення фонду Видавництва.

ЦІНА 40 МАРОК.

NOTICE: **Return or renew all Library Materials! The *Minimum* Fee for each Lost Book is $50.00.**

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.
To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

JAN 2 8 1994

DUE: ~~3-22-94~~

4-12-94

JUL 2 0 1999

UIC-REC'D APR 04 '94

APR 19 1994

AUG 07 1999

L161—O-1096

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 045948335